ÖTÜKEN

MEKTUPLAR

NESİP YUSUFBEYLİ'DEN ŞEFİKA GASPIRALI'YA

Dr. Minara Aliyeva Çınar

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1312
KÜLTÜR SERİSİ: 763

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-605-155-691-8

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Editör: Ayşegül Büşra Çalık
Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Dizgi-Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. Ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 12531 Tel: (0212) 444 62 18
İstanbul- 2018

MİNARA ALİYEVA ÇINAR, Ahıska'dan 1944 tarihinde sürülen Ahıska Türk'ü bir ailenin çocuğudur. 1972 yılında Kazakistan'da doğdu. Orta öğrenimini Kazakistan'da Taraz (Cambul) şehrine bağlı Merke ilçesinde tamamladı. 1993 yılında girdiği Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü 1997 yılında bitirdi. 1997 yılında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Lehçeleri Ana Bilim Dalı'nda başladığı Yüksek Lisans programını *Abdulhalük Uygur'un Şiirlerinin Dili* adlı tezle 1999 yılında, Doktora programını ise *Lobnor Ağzı Üzerinde Bir Araştırma* adlı tezle 2005 yılında tamamladı.

2000 yılında T.C. vatandaşlığına geçince Kütahya Tavşanlı Kız Meslek Lisesinde Edebiyat öğretmeni olarak göreve başladı. 2004 yılında Uludağ Üniversitesi Rektörlüğe Bağlı Bölümlerde Okutman kadrosuna naklen atandı. 2006 yılından 2009 yılları arasında Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü Türkçe Öğretmenliği Ana Bilim Dalında Öğretim Görevlisi olarak göreve devam etti. 2009 sonunda Yardımcı Doçentlik kadrosuna atandı. 2009'dan bu yana aynı bölümde görevine devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş 15
Önsöz 17

BÖLÜM I
NESİP YUSUFBEYLİ

NESİP YUSUFBEYLİ 23
Yetiştiği Çevre ve Ailesi 24
Üniversite Hayatı ve Siyasî Kimliğinin Olgunlaşması 26
Millî Özgürlük Mücadelesi ve İlk Yazıları 31
Nesip Yusufbeyli'nin Siyasî Faaliyetleri 35
Ceditçilik 37
Türk Adem-i Merkeziyet Fırkası ve Zakafkasya Seymi 47
Nesip Bey'in Ölümü 52

BÖLÜM II
ŞEFİKA GASPIRALI

ŞEFİKA GASPIRALI 59
Şefika Hanım'ın "Tercüman"daki Faaliyetleri 61
Şefika Hanım'ın Nesip Bey'le Tanışması 64
Şefika Hanım Uğruna Düello 66
Nişan, Evlilik ve Aile Dramı 68
Fırtınalı Yıllar, İhanet ve Kırım'a Dönüş 71
Öteki Kadın: Aynülhayat Baişova 73
Türk Kadın Hakları Savunucusu Olarak Şefika Gaspıralı 79
Elveda Kırım, Elveda Vatan… 82
Türkiye'de Hayat Mücadelesi 84

BÖLÜM III
YUSUFBEYLİ'NİN
MEKTUPLARININ MAHİYETİ

Mektupların Hikâyesi ve İçeriği 91
Sevgi, Saygı ve Kaygı Dolu Mektuplar 95
Telafisi Olmayan Hata 105
Mektuplarda Halkın Geleceği Üzerine 109
Yusufbeyli'nin Mektuplarında Tarihî Olaylar 113
Yusufbeyli'nin Mektuplarında İsmail Gaspıralı 119

BÖLÜM IV
MEKTUPLAR

Mektup 1 127
Mektup 2 128
Mektup 3 131
Mektup 4 132
Mektup 5 133
Mektup 6 133
Mektup 7 136
Mektup 8 137
Mektup 9 140
Mektup 10 142
Mektup 11 143
Mektup 12 145
Mektup 13 146
Mektup 14 151
Mektup 15 152
Mektup 16 153
Mektup 17 155
Mektup 18 157
Mektup 19 158
Mektup 20 159
Mektup 21 160
Mektup 22 161
Mektup 23 162
Mektup 24 163
Mektup 25 164
Mektup 26 165
Mektup 27 166
Mektup 28 168
Mektup 29 169
Mektup 30 170
Mektup 31 171
Mektup 32 172
Mektup 33 172
Mektup 34 173
Mektup 35 174
Mektup 36 175
Mektup 37 176
Mektup 38 178
Mektup 39 180

Mektup 40 181
Mektup 41 185
Mektup 42 187
Mektup 43 188
Mektup 44 189
Mektup 45 190
Mektup 46 190
Mektup 47 191
Mektup 48 192
Mektup 49 194
Mektup 50 196
Mektup 51 196
Mektup 52 197
Mektup 53 198
Mektup 54 199
Mektup 55 200
Mektup 56 200
Mektup 57 201
Mektup 58 202
Mektup 59 202
Mektup 60 203
Mektup 61 203
Mektup 62 204
Mektup 63 205
Mektup 64 206
Mektup 65 206
Mektup 66 207

Sonsöz 209
Kaynakça 213
Ekler 217

FOTOĞRAFLAR

Gaspıralı Ailesi ve Şefika Hanım 229
Yusufbeyli Ailesi 241
Nesip Bey ve Şefika Hanım Ailesi 243
Nesip Bey Millî Dava Yolunda 248
Şefika Hanım Millî Dava Yolunda 252
Dizin 258

Annem Narhanım Aliyeva ve
babam İnatdin Aliyev'e
tüm emekleri ve zahmetlerinden dolayı
sonsuz şükran ve minnetle...

“Şefi! Bazı insanlar acı çekmek için yaratılmıştır.
Muhtemelen senle ben de acı çekenlerdeniz.”

Nesip Yusufbeyli

SUNUŞ

MİLLETLERİN oluşma ve varlıklarını sürdürme süreçlerinde liderler ve lider kişiliklerin çok önemli olduğu tartışma götürmez. Bu kişiler ürettikleri fikirler, gerektiğinde gösterdikleri cesaret ve fedakârlıklar, toparlayıcı ve geliştirici karakterleri, hepsinden önemlisi de gözlenebilen davranışları ile toplumun gelecek nesillerinin saygı göstereceği törelerin, örnek alacağı niteliklerin ve daha birçok şeyin, kısacası o toplumun etrafında toplanarak birbirine kenetleneceği asgari müştereklerin oluşturucuları ve temsilcisidirler.

Bu yüzden her toplum geçmişinde yaşamış veya hâlâ yaşamakta olan liderlerini onları anlatan kitaplar, heykeller, resimler ve benzer birçok vasıta ile yüceltir. Çünkü o insanlar kendi toplumları için idealize edilmiş figürlerdir ve gelecek nesillere yön vereceklerdir.

Ancak insanların yüceltilmesinin getirdiği bir haksızlık da var. Bana göre bu haksızlık kaçınılmaz olarak âdeta maddeleştirilen bu kişilerin süreç içinde insan olduklarının bir dereceye kadar da olsa unutulmasıdır. Oysa herkesin sevabı olduğu kadar günahı, doğrusu olduğu kadar yanlışı da olabilir ve insan olmaktan kaynaklanan bu özelliklerimizi bir dengede tutarak yaşarız. Bazen doğrularımız en yakınlarımızdan başlayarak ömrümüzü severek feda ettiğimiz toplumumuza katkıda bulunur, bazen de toplumumuz için doğru olanlar yakınlarımız açısından yanlış olur veya tam tersi. Bu sorunlar, sürekli olarak toplum önünde olmaları nedeniyle davranışları durmaksızın denetlenerek en sert biçimde tenkit edilmeye açık olan liderler ve lider kişiliklerin hayatlarında herhangi bir kişiye göre çok daha zorlayıcıdır.

Bu yüzden bu durumdaki insanların, böyle bir hayatı yaşamaya genellikle istekli olarak talip olmuş olmalarına rağmen gerçekten mutlu bir ömür sürüp sürmedikleri konusunu hep düşünmüşümdür.

Bütün söylediklerim elinizde bulunan kitap için. Resmî tarih veya bir kişiyi örnek göstermek için yazılan kitaplar çoğunlukla hep kahramanlıklar, övünçler, başarılardan söz eder ve kişileri bir ölçüde yakınları, arkadaşları, düşmanları olmayan tekil yaratıklarmış gibi değerlendirir. Oysa öyle değiliz, hiçbirimiz görevlerimizden ibaret değiliz. Ne kadar feragat edersek edelim akrabalarımız, eşimiz, dostlarımız, çocuklarımız, torunlarımız olduğu gibi yoğun ve yaygın sosyal ilişkilerimiz de var ve doğal olarak hayatın bu boyutunu da yaşamak zorundayız. Zaten bütün bunlar kişiliğimizin oluşmasına katkıda bulunan çok önemli değerler. Bu yüzden bir insan hakkında karara varacaksak bütün bunları da dikkate almak zorundayız.

Bu kitabın yukarıda söylediklerimi merhum Nesip Yusufbeyli için büyük ölçüde gerçekleştireceğini düşünüyorum. Bir insanın göreve yönelik bilinen ve gözlenen davranışlarının dışında kalan mahrem duyguları, düşünceleri ve hayatı hakkında eşine yazdığı mektuplardan daha iyi bilgi verebilecek ne olabilir? Azerbaycan ve Türk dünyasının bu güzide şahsiyetinin, ulaşmakta zorlandığı sevgili eşi Şefika Hanım'a yazdığı mektupları okudukça onun sevapları ve günahlarıyla nasıl bir insan olduğunu, nasıl bir mücadele yaşadığını, bu mücadeleyi yaşarken kendisi, eşi ve çocuklarının ne tür bedeller ödediğini, bu bedellere nasıl katlandığını ve her şeye rağmen vatanı Azerbaycan hakkındaki duygularını eşine yönelik en ince hislerinden nasıl ayırmadığını daha iyi anlayacağınızı umuyorum. Bütün bunların ötesinde mektuplarda söz edilen olayların Azerbaycan ülkesi ve devletinin o dönemde yaşadığı birçok siyasî gelişmeye de ışık tutacağına inanıyorum.

En büyük teşekkürüm uzun süre emek vererek bu eseri önümüze getiren sayın Minara Aliyeva Çınar'a, ardından gelen teşekkürler ise bu çalışmayı teşvik eden ve destekleyen herkese…

Selçuk Kırlı